

Řešení krize

Velká většina krizových situací je překonávána spontánně, bez odborné pomoci, za podpory přirozené sociální sítě a vlastního systému zvládacích strategií jednotlivce. Teprve pokud je systém sebezpůsoby nedostačující ke zvládnutí aktuální zátěžové situace, bývá vyhledána pomoc odborná.

- **svépomoc** – vlastní strategie zvládnutí stresové situace a soubor osvědčených mechanismů zmírňujících stresové symptomy
Svépomoc fyziologická (konstruktivní aktivity), patologická (abusus alkoholu, psychofarmak apod., nevhodné náhradní aktivity apod.)
- **vzájemná pomoc**
Význam sociální opory, přirozené sociální sítě. Zahrnuje rodinu, přátele, sousedskou komunitu, pracovní komunitu, duchovní společenství. V krizi má značný význam, odborné koncepce s ní vždy počítají. Velký vliv má rodina.
- **komunitní pomoc**
Komunitní práce - podpora a pomoc členům komunity směřující ke zlepšení jejich znalostí, schopností a dovedností, které jim umožní řešit problémy komunity vlastními silami. Krizové situace jsou tak překonávány převážně v rámci komunity – svépomocně nebo systematizovanou komunitní pomocí.

• Historie krizových služeb

- **ve světě**

Rozvoj krizových služeb je spojen zejména se specifickými, život ohrožujícími situacemi. V roce 1906 vznikla **Save-a-Life League v New Yorku**, sloužící k prevenci suicidií. Rovněž v Evropě byly první aktivity na tomto poli spojeny rovněž s problémem suicidality: pro jedince ohrožené suicidiem byla na přelomu 20. a 30. let založena dobrovolná záchranářská společnost.

K systematickému rozvoji došlo po druhé světové válce – podpořen byl hnutím za komunitní péči o duševní zdraví.

Moderní teoretiky krizové intervence byli **Gerald Caplan a Erich Lindemann** ve 40. letech minulého století. Podnětem jejich práce bylo hromadné neštěstí po požáru nočního klubu v Bostonu.

Lindemann rozvinul svou teorii na základě pozorování akutních a opožděných reakcí postižených a reakcí truchlení u příbuzných obětí. Caplan se věnoval především reakcím u různých typů vývojových krizí a jako první psychiatr použil pojem homeostázy v krizové intervenci a v popisu fází krize

J.S.Tyhurst se věnoval přechodovým stavům jedinců procházejícím nečekanými náhlými změnami. Dospěl k závěru, že jedinci v přechodových krizích by neměly být vytrhováni ze svého sociálního prostředí a životního kontextu.

Lydia Rapoport se jako první zaměřila na spouštěcí události krize, rozpracovala úvodní fázi krizové intervence. Zdůraznila časování a dostupnost pomoci v krizi.

Naomi Golan položila důraz na motivaci klienta v krizovém stavu – v „aktivní“ fázi krize. **Albert R. Roberts** je znám především svým sedmistupňovým modelem - technika intervence zaměřená na aktuální soubor problémů a emocionální konflikty při minimálním počtu kontaktů.

(J. Lorenz, 2008)

„Dříve než si vezmete život, zavolejte mi!“ zněl inzerát anglikánského kněze **Chada Varada**, který založil první linku důvěry v Londýně v roce 1953, která funguje dodnes zásluhou odborně vyškolených dobrovolníků (Samaritains).

- **v českých zemích**

První linka u nás byla založena v roce 1964 na Psychiatrické klinice FVL UK Miroslavem Plzákem. V 60. a 70. letech vznikly dále linky důvěry v Brně (prof. Hádlík), Ostravě a Olomouci. Do roku 1989 fungovalo v Československu 12 linek důvěry, v roce 2001 existovalo v ČR již 67, z toho 27% poskytovalo nonstop telefonickou krizovou intervenci (Vodáčková, 2002)

- **Definice a vymezení krizové intervence**

Krizová intervence je odborná metoda práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující.

Jedná se o soubor technik a strategií při zacházení s člověkem v krizi s cílem stabilizovat jeho stav a navrátit mu kompetence a nadhled.

Krizová intervence pomáhá zpřehlednit a strukturovat klientovo prožívání a zastavit ohrožující tendence v jeho chování. Krizová intervence se zaměřuje jen na ty prvky klientovy minulosti či budoucnosti, které bezprostředně souvisejí s jeho krizovou situací. Krizový pracovník klienta podporuje **v jeho kompetenci řešit problém** tak, aby dokázal aktivně a konstruktivně zapojit své vlastní síly a schopnosti a využít potenciálu přirozených vztahů.

- **Zdroje krizové intervence**

Krizová intervence nevychází z jednoho poradenského konceptu či psychoterapeutického systému, ale vyznačuje se eklecticitou. Přizpůsobuje se dané situaci, systému, jednotlivci.

Využívá prvky terapie kognitivně-behaviorální, dynamické, satiterapie, logoterapie, systemické, rogersovské psychoterapie, Pesso Boyden, autoregulační a relaxační techniky apod.

- **Klasifikace krizové intervence**

a) tváří v tvář

- ambulantní (krizová centra, poradny)
- pobytové
- terénní

b) distanční

- linky důvěry - pevné a mobilní sítě, internet (chat, audiochat, videochat, email)
- internetové poradny (email, chat)

- **Cíle krizové intervence**

- stabilizace
- mobilizace

- **Znaky krizové intervence**

- IM** - immediacy (neodkladně, okamžitě)
PR - proximity (dostupně, snadná dosažitelnost pomoci)
E - expectancy (s očekávanou způsobilostí, kompetencí)
S - security (bezpečně)
S - simplicity (s jednoduchostí)

Co děláme v krizové intervenci

- **Vztah** ke klientovi, techniky posilující vztah
- Akceptace příčiny významu krize - pracovník **nesmí snižovat význam problémů**, které se mu zdají málo významné
- Prostor pro **vyjádření emocí**, práce s emocemi (reflexe, legitimizace)
- **Zpřehlednění problému** – klient v krizi vnímá svůj problém jako něco nezvladatelného, proto je potřeba problém rozčlenit na drobné kroky, které lze v krátkém čase realizovat. Klient tak získá větší sebedůvěru a spíše uvěří, že je problém řešitelný a zvladatelný
- **Započetí zvládání problému** – pokud je klient v situaci, která vyžadují konkrétní opatření, je s nimi třeba co nejdříve začít. Někdy stačí získání potřebných informací na úřadech apod.
- **Výběr řešení** - pomoc při rozhodování a anticipaci důsledků jednání – pracovník pomáhá klientovi **zvažovat různé možnosti jednání** a jejich pravděpodobné dopady na jeho situaci. To je důležité zejména tehdy, kdy je klient náchylný k destruktivnímu myšlení a chování.
- **Posílení chování vedoucí k zvládnutí krize** – pracovník pomáhá klientovi najít funkční vzorce jednání a podporuje ho, aby je zkusil použít **hledání nadhledu** – krizový intervent by měl pomoci klientovi **zaujmout k situaci věcnější postoj a získat od ní větší odstup** (např. Tím, že klientovi klade otázky a aktivně se zajímá o podrobnosti problémové situace)
- Zapojení **přirozené vztahové sítě klienta** do řešení krize
- **Sdílení naděje** – jedním ze základních prvků při zvládání krize je postoj pomáhající osoby, že krize může být zvládnuta. Víra, že klient je schopen krizi zvládnout, přispívá k obnově jeho sebedůvěry.
- **Téma smyslu krize** – základem úspěšné krizové intervence je změna pohledu na krizi samotnou. Hledání jejího místa v životě člověka může pomoci při pochopení „příležitostí“, které jsou v krizové situaci přítomné. Má-li být krizová intervence účinná, je nutné využít intervalu zvýšené otevřenosti pro vnější pomoc a možnost změn. Jakmile akutní krize odezní, motivace ke změnám se zmenšuje (viz výše).

Techniky poradenského rozhovoru – využitelné v krizové intervenci

- **provázení** – připojit se k tempu klienta
- **aktivní vedení** – zaměřuje i mění dosud probíhající chování žádoucím směrem, pracovník je o malý krok před klientem
- **zrcadlení** (reflexe)
- **sumarizace** – vlastními slovy vyjádříme obsah sdělení klienta
- **parafrázování** – zapojujeme více vlastních myšlenek, abychom převyprávěli obsah a posunuli ho do jiného světla (nabízíme pohled z jiného úhlu)
- **mapování zvládacích mechanismů a vnitřních opěrných bodů** (životní hodnoty...)
- **kotvení** (zpevňující, stabilizující prostředek)
- **dotazování**
- **pozitivní přeznačkování** – posunutí zdánlivě negativního obsahu sdělení do pozitivnějšího světla

Práce s emocemi

- Podpora ventilace
- Zrcdlení
- Pojmenování
- Legitimizace/potvrzení:
  - ▶ *každý by měl v takové situaci mnoho emocí*
  - ▶ *je pochopitelné, že se tak cítíte*
  - ▶ *je to normální reakce na těžký zážitek*
  - ▶ *většina lidí by se v takové situaci cítila bezmocn*

Zásady krizové intervence dle Insoo Kim Berg (krátkodobá terapie – terapie zaměřená na řešení)

1. Nespravuj, co není rozbité.
2. Když něco funguje, dělej toho víc.
3. Když něco nefunguje, dělej něco jiného.
4. Někdy je dobré nedělat nic.

● **Sedmistupňový model krizové intervence** podle Robertse:

1. plánování a vedení zásahu
2. navázání psychologického kontaktu a rychlé vytvoření vztahu
3. určení závažnosti problému a jeho definování
4. podpora vyjádření pocitů a emocí
5. explorační minulých vyrovnávacích strategií a pokusů
6. obnova kognitivních funkcí vytvořením akčního plánu
7. vytvoření plánu návazné péče.

● **Doporučení krizovým pracovníkům** (Vodáčková, 2002: Krizová intervence; s. 90, 91.)

- **Nedávejte rychlé neuvážené rady.**
- **Neslibujte a planě neutěšujte.** („Dobře to dopadne.“)
- Více **naslouchejte** než mluvíte.
- Naslouchejte nejen faktům, ale i **emocím**.
- **Nevnucujte** vlastní řešení, i když vám se osvědčilo.
- Neměňte téma, když je stále o čem mluvit.
- Nemluvte za klienta a **neskákejte mu do řeči**.
- Ptejte se na **upřesnění** (žádné jasnovidectví).
- **Respektujte** klientův čas (nepopohánět).
- Užívejte **srozumitelný** jazyk (pocit bezpečí).
- Ptejte se přehledně, nehromadte otázky.
- Opatrně s otázkami typu „Proč“ (...jste neudělal to a to?).
- Nedělejte teatrální gesta (Proboha, hlavně nedělejte tohle!“)
- Nekomentujte slovy: „No to snad ne! Hrůza! To jsem ještě neviděl!“

● **Práce s klientem v krizi**

● **Postup při šoku**

- podat ruku, nechat opřít, posadit, teplo, tekutiny
- nedotazovat se, spíše mluvit o emocích
- nechat pláč odeznít, důsledek povolení napětí
- strukturovat čas - program, mluvit o praktických věcech (kdo co zařídí)
- panický stav
např. Nic se neděje (jsem tady), budeme se věnovat tomu, aby vám bylo líp.
- hněv, vztek, zlost – nebrat si to osobně, obrana proti depresi
např. Já bych v takové situaci také cítil zlost.
- v krizi dokážeme velmi ostře vnímat emoce druhých - autenticita

● **Grounding** (uzemnění)

- pokud potíže s rovnováhou, neklid, opřít se o šlapky, o zeď, posadit se na zem

- pokud si o to klient (verbálně i neverbálně) říká, je možný stabilizující fyzický kontakt (stisk ruky, dotek na rameno, obejmutí)

- **Centering** (prohloubení pocitu vlastního středu)

Tělo:

- soustředění na dech, hluboké nadechnutí se
- potvrzování bazální identity: *Jak se jmenujete? Odkud jste? Víte, co se přihodilo?*
- přenášet pozornost na tělesné pocity: *Jak se cítíte, bolí vás něco?*
- registrovat okolí: *Toto je dálnice, jsme u kousek od Jihlavy*
- zvýší se schopnost usadit se v realitě, navázat adekvátní kontakt

Místo,čas, osoba:

Komunikace, opakování informací

- **Chyby v krizové intervenci**

- přílišný soucit
- zvědavost
- pocit vlastní důležitosti (touha „pomoci“ vs. „po moci“)
- pomáhání z povinnosti
- obětování se
- nedodržování hranic

• Telefonická krizová intervence:

Telefonická krizová intervence je soubor metod a technik krizové práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou a ohrožující, založený na jednorázovém nebo opakovaném kontaktu. Využívá cirkulární interakce – vzájemné ovlivňování v systému pracovník – klient.¹

- **Principy práce linek důvěry**

- anonymita
- důvěrnost
- dostupnost
- respektování zakázky

- **Průběh telefonické krizové intervence**

1. Navázání kontaktu s klientem

Je důležité mít na paměti, že pro mnoho klientů je první telefonát na linku důvěry dlouhý a těžký boj a jedná se pro ně o velký krok do neznáma. Intervent by měl podpořit klienta hned v prvotní fázi rozhovoru. Může dojít k prvotním komplikacím při kontaktu s klientem.

2. Aktivní naslouchání

Problémem je absence nonverbálního kontaktu s klientem. Je potřeba kompenzovat tuto skutečnost v rovině verbální a verbálně klienta reflektovat. Každý pracovník by se měl být vnímavý a naučit se rozpoznávat fáze krizové intervence (kdy je vhodné se přesunout od aktivního poslouchání k identifikaci či řešení problému).

3. Identifikace zakázky a očekávání klienta

¹Špaténková a kol.: Krizová intervence pro praxi, Grada 2005

Je nezbytné zjistit, co klient od linky očekává a nalézat společně možné alternativy řešení. Pracovník by se měl umět koncentrovat pozornost a umět nejenom se věnovat klientovi, ale zároveň reflektovat situaci. Aby nepřehlédl důležitou informaci od klienta, měl by si intervent dělat poznámky.

4. Dotazování

Je důležité se zaměřit na efektivní způsoby dotazování. Každou otázkou by mělo být směřováno k cíli zmapování situace a k tomu, aby se intervent rychle zorientoval v daném problému. Některé druhy otázek jsou pro rozhovor absolutně nevhodné.

5. Respektování individuálních potřeb klienta a řešení jeho problému

Každý klient je odlišná individualita a je potřeba si uvědomit jeho konkrétní potřeby. Není dobré klientovi ihned nabídnout jedno řešení, protože to v klientovi může utvrdit jeho pocit neschopnosti a pochybnosti o sobě samém. Je lepší nabídnout více alternativ a společně hledat to nejlepší řešení.

6. Ukončení rozhovoru

Je dobré před ukončením kontaktu rozhovor zrekapitulovat a nabídnout v případě potřeby opětovný telefonický kontakt. V případě, že klient nechce rozhovor ukončit, vrátíme se k původní zakázce a společně zhodnotíme, jestli jsme se bavili skutečně o tom, o čem klient potřeboval. Poté lze klientovi nabídnout vhodný kontakt s adekvátním odborníkem.²

● Historie linek důvěry

V poválečných letech se v západní Evropě frekventovaněji objevují zařízení zaměřená na okamžitou pomoc lidem v akutní krizi. Jejich rozvoj podnítily zvyšující se počty sebevražd a sebevražedných pokusů. Z tohoto předpokladu vycházel i Angličan Chad Varah, reverend anglikánské církve v Londýně. První linka důvěry byla založena při kostele sv. Štěpána. 7. listopadu 1953 vyšel londýnských Timesech inzerát: "Dříve než si vezmete život, zavolejte mi." V inzerátu Varah uvedl telefonní číslo své fary. Lidé této nabídky skutečně začali využívat, takže Varah brzy musel vzít na pomoc dobrovolné spolupracovníky. Tato linka důvěry v ulici Walbrook 39 funguje dodnes. Varah koncipoval telefonickou pomoc jako nepolitickou, necírkevní, nezávislou a dobrovolnou organizaci (Samaritains). (Vodáčková, 2002 a další)

V České republice založil první linku důvěry Miroslav Plzák (1964) při pražské nemocnici ke Karlovu, 1965 prof Hádlik v Brně (Linka naděje při FN Brno).

Typologie kontaktů na LD

- testovací
- zneužívající
- krizová intervence
- poradenský
- informativní

U telefonické krizové intervence dětí existují zásady, kterými by se měl pracovník řídit. Jsou to:

- Každý telefonát od dítěte bere pracovník vážně.
- Hned na začátku se pracovník ptá na stáří dítěte popř. do které třídy chodí.
- Zjistit, zda mluvíme s chlapcem či dívkou, když si není pracovník jistý.
- Typ kladení otázek je spíše ve formě: "Co tě přivedlo k tomu, že voláš?" než "Jaký máš problém?"

---

²Špaténková a kol.: Krizová intervence pro praxi, Grada 2005

- Tempo řeči přizpůsobit tempu dítěte a přizpůsobí se i jazyk, aby byl pro dítě srozumitelný.
- Pracovník ocení dítě, že telefonuje.
- Pracovník se ptá, co dítě potřebuje.
- Spíše než u dospělého se zjišťuje kontext situace, ve které se dítě nachází a hledáme spojence zvenčí, který by mohl pomoci.
- Pracovník stále zůstává autoritou, není dítěti strejdou ani tetou³.

• Internetové poradenství:

Internetové poradenství je poradenskou službou klientům, kteří se ocitli v situaci, pro jejíž řešení vyhledávají pomoc odborníků prostřednictvím internetu a zároveň nechtějí, nebo nemohou komunikovat s odborníkem pomocí telefonu, nebo osobně.

• Typologie internetového poradenství:

- e-mail
- chat
- audiochat – internetová telefonie
- audiovideochat – videohovor
- web based message system

Internetové poradenství aktivní a pasivní

• Hlavní principy internetového poradenství

- **nezávaznost** (klient není ničím povinován a pracovník za klienta nepřebírá odpovědnost)
- **anonymita** (klient si volí míru své anonymity sám)
- **velká míra bezpečí** (odpadá nejistota s osobního kontaktu, situace není pro klienta tak ohrožující)
- **dostupnost** (finanční, časová, místní)
- **bezplatnost služby** (na linkách důvěry klient platí pouze připojení k internetu, ne službu samotnou)
- **trvalost** (klient se může k mailu vracet opakovaně)

³ RAMEŠOVÁ MARTINA. *Krizová intervence u dětí a Krizové centrum*. Psychiatria, 13, 2006, č.1-2, s. 42-46. Dostupné z: <<http://www.psychiatria-casopis.sk/files/psychiatria/1-2-2006/PSY12-2006-cla9.pdf>>.